

Károli Gáspár Református Egyetem

Hittudományi Doktori Iskola

A HIEDELEMALAPÚ TÖRTÉNELMI ÉS KORTÁRS EXORCIZMUS
FENOMENOLÓGIÁJA ÉS POIMENIKAI REFLEXIÓJA

Doktori értekezés

TÉZISFÜZET

Csanádi Viktor Holló

Hittudományi Doktori Iskola

Gyakorlati Teológiai Alprogram

Doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Balla Péter

Témavezetők:

Szabóné Dr. László Lilla

Prof. Dr. Németh Dávid

Budapest

2024

Az értekezés tartalmi összefoglalója:

Protestáns démonológia és protestáns exorcizmus. E két fogalom köré épül értekezésem, a kulturális antropológia, a néprajz, a vallásantropológia, az írásmagyarázat, a dogmatika, a lélektan, az orvostudomány, valamint a poimenika nézőpontjából megvilágítva azt az egyedi és komplex rendszert, melyet egy évezredes motívumok által fenntartott térben találunk, itt a 21. században. A dolgozat arra ad válaszokat, hogy mit kezdhünk mindezzel konzervatív protestáns gyülekezetekben, és hogyan formálhatunk eszközt a lelkigondozás segítségével a megszállottsági tüneteket átélő személyek gyógyulásának támogatására. A létrejött anyag révén az általános hallgatást megtörve szeretnék vonalvezetőt nyújtani lekipásztörők és lelkigondozók számára, hogy megismerve a jelenség gyökereit, valamint testi és lelki hátterét, korszerű módon adhassanak választ a démonokkal napjainkban mind többet foglalkozó gyülekezeti tagoknak. A protestáns démonológiának tehát nem a vélt vagy valós démonokkal, hanem a nagyon is valós emberekkel kell foglalkoznia, akik a fókuszukat Isten helyett az alvilág lényekre helyezték át, hogy ezáltal végső soron a rítusból evangelizáció váljék.

Az értekezés tézisei:

1. A mágikus gondolkodás kezdetektől átszövi az ember gonoszhoz fűződő viszonyát, valamint az exorcizmushoz kapcsolódó elképzeléseit, és előtérbe helyezi ezáltal a megoldási lehetőségek között a mágikus-rituális természetű módszereket. A témát érintő képzetek gyökerei tehát messze a keresztyénség előtti időkre és kultúrákra támaszkodnak, nehezítve ezáltal a mai értelmezés strukturálását és a gyökereknek erre az értelmezésre gyakorolt hatásainak felismerését.
2. A kapcsolódó népi hiedelmek és az egyházi hagyományok folyamatos kétirányú átöröklődések révén fonódtak és fonódnak össze

az évezredek során, kialakítva és jelenleg is tovább formálva a mai hívő ember értelmezési kereteit. A démoni világot, valamint az exorcizmust illető hétköznapi protestáns látás ekképpen lesz egy a katolikus és a népi felfogás alapjain álló, racionalizált, mégis babonákkal rétegzett és semmiképpen sem egységes hiedelemrendszer.

3. A megszállásértelmezés exegetikai vizsgálata alátámaszthatja és lehetővé teheti a személyes és személytelen gonoszképzet biblikus felfogását egyaránt. Ezek bármelyikének talaján pedig a nyelvi eszközök igazolják a bibliai megszállottsági esetek hátterében fennálló személyes felelősség feltételezhetőségét az azt elszenvedők részéről. Ezzel szemben viszont a Kijelentésből nem vezethető le semmiféle mágikus-rituális gyakorlat az exorcizmus tekintetében.

4. Az egyházi gondolkodókat kezdetektől megosztotta a gonosz és a démonok létezésének, valamint személyes természetének kérdése, hasonlóan napjaink diverzifikált állásfoglalásaihoz. A gonosz természetének e felfogásbeli változása pedig egyértelmű korrelációban áll az egyes korszakok filozófiai és természettudományi berendezkedésével.

5. A testi és lelki betegség, valamint a megszállottság és ördögűzés több szempontból is szoros kapcsolatba állítható egymással. Egyrészt az egyházi exorcizmus képes fizikai és mentális betegségeket előidézni, másrészt pedig a megszállottsági tünetek hátterében állhatnak pszichiátriai, neurológiai, egyéb élettani és kórélettani, valamint toxikológiai tényezők, de mindezek mellett a megszállottsági jelenségek feltételezése a démoni, valamint fiziológiai magyarázatokon túl fakadhatnak az egészséges elme percepciók sajátosságaiból is.

6. Az érintett esetek tekintetében paradigmaváltás szükséges a fenomenológia és az értelmezés szemszögéből, csakúgy mint a lelkigondozás nézőpontjából. Utóbbi vonatkozásában pedig e váltás az exorcizmus, a lelkigondozás és a terápia párbeszédének terén

hozhat eredményeket a szenvedés enyhítésében. Ilyen megvilágításban pedig létezhet lélektani alapozású, mégis exorcista vonásokat hordozó lelkigondozás.

7. Egy protestáns keretekkel bíró rítus helyet kaphat a megszállottsági tüneteket, vagy a gonosz általi megérintettséget átélő személyek lelkigondozásában, a poimenika szinte bármely módszertanának kiegészítéseként.

8. Az exorcista pszichodráma módszerének jövőbeli kidolgozása szükséges, mert sikeresebbé teszi ezekben a speciális esetekben a sok szempontból is nehezen kivitelezhető lelkigondozói segítségnyújtást.

Summary of the contents of the thesis:

Protestant demonology and Protestant exorcism. My dissertation is built around these two concepts, illuminating from the perspectives of cultural anthropology, ethnography, religious anthropology, exegesis, dogmatics, psychology, medicine, and poimenics the unique and complex system we find in a space sustained by ancient motifs, here in the 21st century. The paper answers questions about what we can do with all this in conservative Protestant congregations and how we can form tools to support the healing of those experiencing obsessive symptoms through pastoral care. Through the material produced, I hope to break the general silence and provide a guide for pastors and pastoral care workers to understand the roots of the phenomenon and its physical and spiritual background, in order to provide a contemporary response to church members who are increasingly dealing with demons today. Protestant demonology must therefore deal not with imagined or real demons, but with very real people who have shifted their focus from God to the creatures of the underworld, so that ultimately rite becomes evangelisation.

Az értekezés tárgyában megjelent publikációk:

Csanádi Viktor Holló, Tarcsay Tibor: Ördögűző könyvecske. Hiedelemalapú exorcizmus a XVII. századból, Budapest, Professzorok Kiadója, 2019.

Csanádi Viktor Holló: Babonás exorcizmus napjainkban, Theologiai Szemle, 2020/1.

Csanádi Viktor Holló: A Sátánról, démonokról és pszichiátriáról: Mentális betegségek feltárása a Bibliában, Theologiai Szemle, 2021/1 (61).

Csanádi Viktor Holló: Babonás vonások a római katolikus egyház ördögűzési gyakorlatában in Csanádi Viktor, Farkas György Tamás, Jakab-Köves Gyopárka, Jeki Gabriella, Segesdi Gergő, Tóth-Gyóllai Dániel (szerk.): Studia Iuris, Historiae, Theologiae, Budapest, KRE-DOK, 2021.

Csanádi Viktor Holló: Ragy R. Girgis - On Satan, Demons, and Psychiatry: Exploring Mental Illness in the Bible, Vallástudományi Szemle, 2021/1.

Csanádi Viktor, Farkas György Tamás, Jakab-Köves Gyopárka, Jeki Gabriella, Segesdi Gergő, Tóth-Gyóllai Dániel (szerk.): Studia Iuris, Historiae, Theologiae, Budapest, KRE-DOK, 2021.

Csanádi Viktor Holló: Betegségdémonok az egyháztörténet és a kulturális antropológia határán, Veritas et Vita, Budapest, BTA, 2023/1.

Csanádi Viktor Holló: The Arc of Development of Catholic Ecclesiastical Exorcism from Antiquity to the Present Day in Berek Patrícia, Fodor Krisztina Dóra (szerk.): Ab ovo usque ad mala, Budapest, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat, 2023.

Csanádi Viktor Holló: Betegségdémonok rejtett megjelenésének népi teológiája in Furkó Péter, Péntes Martin (szerk.): Fiatal kutatóink. ÚNKP a Károli 2022/2023, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2023.

Csanádi Viktor Holló: A betegségdémonok rejtett megjelenési formái és a népi exorcizmus alapú gyógyítás teológiai összefüggései a hazai narratív népi emlékezetben, Theologiai Szemle, 2024/1 (67), 19-32.

Csanádi Viktor Holló: Láthatatlan erők vonzásában. A hiedelmek, a hit és a természettudományok határán in Lázár Imre (szerk.): Sorsunk hálóiában, Budapest, L'Harmattan, 2024. (megjelenés alatt)

Csanádi Viktor Holló: Mágia Isten nevében. A rontások, démonok, tisztátalan lelkek és egyéb szellemi veszélyeztető képzetek elleni védekezés népi teológiája a 17-20. században in Népek rítusai, rítusok népei - Válogatott interdiszciplináris tanulmányok a népi rítusok köréből, Budapest, Népi Hiedelmek Múzeuma, 2024. (megjelenés alatt)